

др Весна Златановић-Томашевић¹

УРБАНИ РАЗВОЈ НАСЕЉА

URBAN DEVELOPMENT SETTLEMENTS

РЕЗИМЕ: Процеси трансформације насеља се одвијају под утицајем економских, социјалних, технолошких, историјских, културних и политичких фактора, а планирање, као социјо-политички феномен и пракса, представља покушај координације процеса формирања насеља кроз трансформацију природе и рационализацију разних делатности које су укључене и у изградњи урбане инфраструктуре. Насеља су развојне структуре и зато треба у планирању увек предвидети могућности промене даљег развоја: да се дугорочно планирање првенствено бави општим добрима, а не парцијалним интересима, да су снаге које утичу на развој насеља првенствено питања од идеолошких до питања технике и технологије (енергија, телекомуникација, информатике, очување животне средине и др.), а принципи концепта у планирању су: отвореност, флексибилност, континуитет, селективност, принцип интеракције између генератора развоја града и принцип посibilitичког усмеравања будућности. Кроз процес планирања се одређују и правци будуће сарадње јавног и приватног сектора, а план је резултат процеса планирања који се манифестује преко модела и пројеката. Акције и одлуке које се доносе на основу плана, рационално и ефикасно су засноване да би се отклониле евентуалне негативне последице из слободног деловања тржишних фактора. Пошто планерски аспекти у урбанистичком планирању повезују природни, створени-изграђени систем и социо - економски систем, у плановима се приказују правци развоја одређених региона, општина, градова, насеља и указује се на дугорочну перспективу друштвено-економског развоја и даје одређена униформност и предиктабилност, а већина планова који се донесе има снагу правног акта. Планирање је као процес уствари прикупљање знања о постојећим и будућим потребама, ресурсима и методама за дефинисања развојних циљева.

Кључне речи: Урбани развој, просторно, урбанистичко планирање, градови, насеља, локална самоуправа.

ABSTRACT: The processes of transformation of settlements take place under the influence of economic, social, technological, historical, cultural and political factors, and planning, as a socio-political phenomenon and practice, represents an attempt to coordinate the process of settlement formation through the transformation of nature and the rationalization of various activities that are also involved in the construction of urban infrastructure. Settlements are development structures and therefore planning should always foresee the possibilities of changing further development: that long-term planning primarily deals with common goods, not partial interests, that the forces that influence settlement development are primarily issues ranging from ideological to technical and technological issues (energy, telecommunications, IT, environmental protection, etc.), and the principles of the planning concept are: openness, flexibility, continuity, selectivity, the principle of interaction between the generators of urban development and the principle of possibilist orientation of the future. The planning process also determines the directions of future cooperation between the public and private sectors, and the plan is the result of the planning process that manifests itself through models and projects. Actions and decisions that are made on the basis of the plan are rationally and efficiently based in order to eliminate possible negative consequences from the free operation of market factors. Since the planning aspects in urban planning connect the natural, created-built system and the socio-economic system, the plans show the development directions of certain regions, municipalities, cities, settlements and indicate the long-term perspective of socio-economic development and provide a certain uniformity and predictability, and most of the plans that are adopted have the force of a legal act. Planning as a process is actually the collection of knowledge about existing and future needs, resources and methods for defining development goals.

Keywords: Urban spatial development, urban planning, cities, settlements, local self-government.

The paper concludes that the transfer of good practices is not feasible without adaptation to the socio-economic and demographic context of Serbia; however, there is significant potential for improving planning regulations, thereby contributing to the sustainable development and revitalization of rural settlements.

Keywords: rural area, Guidelines for urban planning and construction, heritage, Serbia

1. УВОД

Јавна власт налази своје порекло још у Римском праву. У Риму се на почетку царства јавља правна теорија о јавној власти. По њој је народ носилац јавне власти, али је може пренети на једног човека - владоца, путем *lex regia*. Тако цар сједињује закон. Појам јавне власти ће се доцније назвати сувереност. Али сувереност државе је ограничена

¹ Проф. др Весна Златановић-Томашевић, д-р Удружење инжењера Београда, Београд,, Србија, mail:vesnazlatanovic@yahoo.com

слободом појединца. Трагање за демократизацијом власти увек је водило ка покушајима њене децентрализације и деконцентрације, од врха политичке организације ка њеној основи. У избору између рационалне и ирационалне хијерархије, увек се налазио поуздан кључ за дешифровање праве природе власти. Друштва која су схватила прави смисао демократије (сувереност, легитимност, јавност, одговорност), имају локалну заједницу у којој су равноправно заступљени интереси државе, грађана, власти и самоуправе. Локални органи власти данас имају одлучујућу улогу у спровођењу принципа одрживог развоја. Одговорност градова је за стратегије дугорочног планирања, које морају да буду у складу са принципима мудрог коришћења ресурса.

У Европи су се, у периоду 1960-1980 год., спроводиле реформе административног и управног карактера, јер су видови централистичког и административног управљања државним пословима дошли у озбиљан сукоб са нарасталим потребама привреде и становништва. Промене су обухватиле разне области и то: регионализацију, децентрализацију, преношење управних функција на регионе и локалну самоуправу, полицентрични развој, локалну самоуправу као окосницу развоја, партиципацију грађана, приватну тржишну филозофију, унапређење маркетинга и менаџмента у рад јавних служби и др. Резултат ових промена је развој мреже градова и насеља, бројна економска, технолошка и културна повезаност, елиминација разлике између развијених и неразвијених подручја. Поред својине, друга основна појава је власт. У историјском континуитету, својина тежи да се претвори у власт, а власт тежи да се манифестује у својину. Држава има двојака овлашћења, својинска и јавно-правна, односно равномеран ниво урбанизације на нивоу земље. Омогућавањем уравнотежене урбанизације, елиминисан је монополски положај главних градова, створен је високи степен интеграције у простору, градови и насеља, без обзира на величину, стекли су своје идентитете и одговарајућу улогу у националној и регионалној мрежи градова. Квалитет урбане средине и квалитет живота су постали основ за рад и живот становништва, а квалитет воде, земље и ваздуха, фактор ограничења развоја. Развој технологије је омогућио смањење потреба за дневним кретањима, великим концентрацијама радне снаге и др. Дефинисањем економског знања појединих функција, дефинише се и значај насеља. Функције су националног, регионалног и локалног знања. Поједини урбани региони у Европи, у међународном економским односима, играју важнију улогу и од самих држава. Код нас, по важећим прописима, јавном службом се сматрају службе, које обављају делатност, односно послове којима се обезбеђује остваривање права грађана. Период у коме се сада налазимо је последица промена које су настале увођењем економских и политичких категорија, па су својински и политички плурализам, тржиште и правна држава, постали атрибути новог система. Држава се вратила тржишту и својини, јер је централно питање друштвених односа, питање својине.

2. ПЛАНИРАЊЕ И УРБАНИ РАЗВОЈ

Процеси трансформације градова и насеља се одвијају под утицајем економских, социјалних, технолошких, историјских, културних и политичких фактора. Урбанистичко планирање као социо-политички феномен и пракса, представља покушај координације процеса формирања насеља кроз трансформацију природе и рационализацију разних делатности које су укључене у изградњу урбане инфраструктуре. Планирање се манифестује преко различитих инструмената, политика и регулативе које за полазну основу имају примену логике и кохерентности у настајању и одвијању процеса урбаног развоја. Суштина урбанистичког планирања је да на време реагује на појаву проблема урбаног развоја. Да би ово било могуће морају бити развијене флексибилне планерске методе и технике да би се изашло на крај са динамичним социјалним и економским појавама и процесима. Механизми су : уредбе о зонирању градских простора, о грађењу, планерске норме и стандарди, грађевинске дозволе, као и различите урбанистичке и архитектонске методе и технике. Затим постоје и посебне мере и прописи ради превазилажења постојећих или новонасталих урбаних конфликта, који се односе на : загађеност вода, ваздуха, земљишта, велике густине, и спратност објеката, лоше организован саобраћај, потреба за радном снагом, школство, здравство итд. Карактеристично за земље тржишне привреде је да је тржиште основ за ефикасну алокацију земљишта, јер се сматра да се земљиште као редак ресурс, савршено и рационално расподељује на конкурентске намене, кроз координацију механизма понуде и тражње. Улога урбанистичког планирања и државне интервенције је мотивисана потребом да се координирају приватни доносиоци одлука при избору локација или инвестиција. Улога државе па самим тим и локалне самоуправе, као и јавног урбаног планирања је, да стимулише и олакша развој приватне и јавне имовине- некретнина, на економски ефикасан и рационалан начин, па је планирање процес прикупљања знања о постојећим и будућим потребама, ресурсима и као метод дефинисања развојних циљева. Кроз процес планирања одређују се правци будуће сарадње јавног и приватног сектора. План је резултат процеса планирања и манифестује се преко модела и пројеката. Акције и одлуке које се доносе на основу плана, рационално и ефикасно су засноване и добро координиране, да би се отклониле евентуалне негативне последице из слободног деловања тржишних фактора. Механизам тржишта постиже позитивне ефекте у домену максималне економске ефикасности, а планирање добре ефекте у нетржишним активностима као што су безбедност, решавање социјалних и културних проблема, комунални развој и заштита животне средине. Планерски аспекти у урбанистичком планирању су: план намене земљишта (зонирање, комбиновање намена, алокације јавних делатности), локални транспорт и саобраћај са изградом мреже саобраћајница и саобраћајном инфраструктуром (путеви, улице, ауто путеви, трансверзале, магистрале, аеродроми, луке, брзи шински системи), развој техничке инфраструктуре (водовод, канализација, топловод, гасовод, електромреже, објекти), урбане реконструкције и ревитализације, урбанистичко пројектовање, конзервација архитектонског наслеђа, урбана

обнова и реконструкција. Просторно и урбанистичко планирање повезује заједно три система: природни, створени - изграђени систем и социо- економски систем. Зато се у плановима уносе правци развоја одређених региона, општина, града, насеља, указује на дугорочну перспективу друштвено-економског развоја. Као што је карактеристично за општа правила понашања, у плановима се даје одређена униформност и предиктабилност (прогнозе, предвиђања, пројекције). Већина планова, кад се донесе, има снагу правног акта. У јавном сектору, у земљама тржишне привреде, примењују се научна и техничка знања и уносе елементи економске рационалности и тржишне конкуренције. Првенствено се то манифестује кроз сарадњу јавног и приватног сектора кроз разне облике ортаклука. Политичке заједнице технички усклађују планове и програме развоја преко равнотежног нивоа националног дохода (синхронизација планова производње и потрошње) и равнотежне тржишне цене (у равнотежују количине производа на страни тражње са количинама производа на страни понуде). Меже се рећи да планирање садржи две битне функције: функцију решавања проблема или социо-економску функцију и правну функцију или регулативу. У земљама где се потенцира правна функција, планирање је процес манифестације јавне власти или државне моћи, а планирање се своди на преговарање између јавног и приватног сектора и углавном се одвија кроз затворен систем. Оне земље које заснивају планирање на функцији решавања проблема, на планирање гледају као сазнајни процес и прихватају планирање као отворени форум на коме се сусрећу стручњаци и грађани одређене заједнице, ради разматрања будућих праваца развоја. Узимајући у обзир да је 21 век, век «одрживог развоја» људских насеља, логично је да је важнија функција планирања као сазнајног процеса, првенствено због еколошког начина мишљења, ради доношења одлука које су научно и стручно засноване, као и због тога што је укључивање грађана у процес планирања предуслов и једини начин да настане «одрживо друштво». Тако је планирање у већини земаља отворено и партиципативно, а урбана економија замењује традиционално просторно планирање. Развијају се нови инструменти и уграђује нова политика. Ово се првенствено односи на локалне администрације, у подручјима, градовима и насељима, у којима се појављују проблеми густина, загађења, алокација локалних финансија и саобраћаја, које захтевају ургентна одговарајућа решења. Код управљања и планирања тежиште је, са мерења успеха економског раста, умерено на мерење еколошких и друштвених трошкова и користи. Поред напора који се предузимају на остваривање пуне запослености и побољшања услова становања, предузимају се и мере на побољшању услова живота, кроз повећање културних и рекреативних могућности. Да би се све напред речено омогућило, предузимају се мере за интеграцију урбанистичког планирања и планирања животне средине. Основни задатак региона и општина је да израде и донесу територијално интегрисане и локално прилагођене развојне стратегије, којима се пре свега уважавају утицаји и раст различитих фактора који делују у урбаној средини и акценат саставља на акције за лечење околине, заштиту постојећих природних паркова и резервата, подстиче се рециклажа и др.

Препорука докумената ОУН и ЕУ за планирање насеља је, да су насеља развојне структуре и да зато треба у планирању увек предвидети могућност промене даљег развоја; да се дугорочно планирање првенствено бави општим добрима, а не парцијалним интересима; да су снаге које утичу на развој насеља, почев првенствено од идеолошких питања до питања технике и технологије (енергија, телекомуникација, информатика, очување животне средине и др), а да су принципи концепта у планирању: отвореност, флексибилност, континует, селективност, принцип интеракције између генератора развоја града и принцип посибилистичког усмеравања будућности.

3. ПЛАНИРАЊЕ И НАШЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Уставом и Законом о локалној самоуправи, општина је одговорна да доноси програме развоја, урбанистичке планове, буџет и завршни рачун, уређује и обезбеђује обављање и развој комуналних делатности, као и организационе и друге услове за њихово обављање: пречишћавање и дистрибуцију воде (производњу и снабдевање паром и топлим водом), линијски градски и приградски превоз путника у друмском саобраћају, јавних паркиралишта, реконструкције, одржавање локалних, некатегорисаних путева и улица у насељима, јавних расвета, одржавање чистоће у градовима и насељима (одржавање депонија, уређивање одржавање и коришћење пијаца, паркова, зелених, рекреативних и других јавних површина, уређивање и одржавање гробља и сахрањивања), стара се о одржавању стамбених зграда (утврђује висину накнаде за одржавање, спроводи поступке исељења бесправно уселих у становима), доноси програме уређивања грађевинског земљишта (уређује и одређује накнаду за уређивање и коришћење грађевинског земљишта) уређује и обезбеђује коришћење пословног простора (врши надзор над коришћењем истог), стара се о заштити животне средине (доноси програме коришћења и заштите природних вредности, доноси локалне акционе и санационе планове у складу са стратешким документима, утврђује посебну накнаду за заштиту и унапређење животне средине), уређује и обезбеђује обављање послова рехабилитације, и друго.

Законом о планирању и изградњи су утврђени услови и начин планирања и уређивања простора, грађевинског земљишта, и изградња објеката, надзор над применом закона. Законом је дато да се уређење простора заснива на начелима: Одрживог развоја, реалних потреба, динамизма и координације између територијалних јединица и доступности јавним секторима; повећања ефикасности и одговорности у области коришћења, управљања, заштите и унапређења простора; обезбеђивања јавности у поступку доношења планова; подстицања равномерности територијалног развоја Републике Србије и очувања квалитета и разноврсности расположивих природних и створених ресурса. Такође је дато да је неопходна усклађеност социјалног развоја, економске ефикасности и заштите и ревитализације животне средине и заштите природних, културних и историјских вредности затим реализација развојних приоритета и обезбеђивања рационалног коришћења необновљивих природних ресурса; сарадња између

републике, и територијалне аутономије, јединица локалне самоуправе, јавних предузећа и установа, невладиних организација и других учесника у просторном развоју, затим избора и дефинисања стратегијских приоритета просторног развоја као основа за планирање и уређење простора на нивоу територијалних јединица; као и усаглашености са европским нормативима и стандардима у области планирања и уређења простора ради стварања услова за трансграничну и међународну сарадњу и укључивање Републике Србије у процесе европских интеграција.

Правилником о садржини, пачину и поступку у израде докумената просторног и урбанистичког планирања је детаљно разрађен начин израде и садржаја планских докумената. Основни циљеви уређења насеља су да се планирањем и уређењем простора и насеља обезбеди просторна организација насеља, унапређење и очување градитељског наслеђа, допуна постојећих и стварање нових урбаних вредности, обнова и реконструкција историјских и амбијенталних целина, очување земљишта за пољопривреду, природних вредности и животне средине као и усклађеност изградње инфраструктуре и другог уређења јавног грађевинског земљишта.

3.1. Спровођење планова, земљишна политика и заштита животне средине

Просторни планови се спроводе програмима развоја, а урбанистички планови програмима уређивања земљишта, односно плановима за рационалну употребу грађевинског земљишта. Један од инструмената за спровођење политике просторног и урбаног развоја је земљишна политика, а други инструмент је економска, фискална, монетарна и кредитна политика. Земљишна политика се дефинише просторним, а разрађује урбанистичким плановима. Планирање је на првом месту процес алокације ресурса, да би се постигла максимална ефикасност уз поштовање природне средине. На основу урбанистичких планова се уређује земљиште и спроводи контрола над земљиштем. Планови су квалитетнији уколико су мање рестриктивни. Активности које укључује земљишна политика преко тржишта и плана су: прибављање земљишта за грађење, припремање и опремање земљишта инфраструктурним системима, издавање у закуп или продаја, управљање и газдовање земљиштем. Важно је рећи да је приоритетни задатак на уређивању земљишта (припремању и опремању земљишта) изградња и развој инфраструктурних система, јер су то објекти за које је потребно обезбедити велика финансијска средства. Традиционални европски приступ до сада је био да се финансирање ових система врши из пореза или јавним финансирањем и да их у потпуности експлоатише централна власт.

Грађевинско земљиште има своју економску и тржишну вредност и она се изражава кроз цену и доходак. Робни облици грађевинског земљишта су парцеле, локације и велика имања на тржишту некретнина. Пошто су парцеле и локације непокретна и хетерогена добра, држава настоји да одговарајућим мерама стимулише формирање резерви грађевинског земљишта како би тржиште нормално функционисало. Облици и механизми интервенције и контроле зависе од монетарне и фискалне политике и од политике доходака и цена. Техничке аспекте урбанизације држава усмерава преко парцелационих планова који се раде на основу урбанистичких планова. Законом о грађевинском земљишту формирање грађевинског земљишта зависи од: Својине - равноправност свих својина омогућава да се испоље слободе, права и интереси појединаца.; Тржишта - систем цена и тржишне конкуренције је услов да се испоље права и интереси на грађевинском земљишту; Плана који је активност државе, централних, регионалних и локалних органа власти. Најважнији предуслов за израду реалних планова у условима тржишта је благовремено формирање резерви земљишта за грађење. Држава, односно локална самоуправа, дефинише зоне приоритетне урбанизације и на тај начин помера процес инвестирања према овим зонама. Управљање земљиштем је процес производње и експлоатације у циљу реализације економског ефекта. Активности су везане за реализацију профита и заштиту животне средине. Садржај управљања земљиштем је : квалитетна администрација земљишта, вредност стварна или процењена и тржиште. Земљишна реформа се првенствено односи на грађевинско земљиште и пољопривредно земљиште у урбаним срединама. Програми реформе првенствено обухватају изградњу инфраструктуре, опорезивање зграда, опорезивање земљишта на коме се зграде налазе у урбаним подручјима, а у руралним подручјима - програме за иницирање нових технологија, финансирање развоја, нови маркетиншки приступ, начин газдовања, нове културе и друго. Савремени урбанистички парцелациони и поседовни планови се раде у виду предфизибилити пројеката. Равнотежа цена и доходака, су основ за израду програма производње грађевинског земљишта, а начин употребе земљишта дефинише обим националног богатства.

Законом о јавно-приватном партнерству и концесијама регулисана је и реализација пројеката по БОТ моделу, којим се омогућава уступање финансирања изградње објеката, постројења или погона, њихово коришћење и потом предаја у својину Републике Србије. Општина обезбеђује и услове за организовано и трајно обављање и развој комуналних делатности, изградњу, одржавање и функционисање комуналних објеката и за обезбеђивање техничког и технолошког јединства система.

Законом о заштити животне средине је дато да је: уређење простора, коришћење природних богатстава, биљног и животињског света, одређено просторним и урбанистичким плановима. Да је важно у изради планова водити рачуна о: очувању, унапређењу и обнављању природних богатства, обезбеђењу заштите природних добара и биљног и животињског света, обезбеђењу услова за одмор и рекреацију, одређивању мера заштите од удеса и елементарних непогода, приказу постојећег и планираног стања, анализи утицаја објеката и радова на животну средину са мерама заштите и дају мере рекултивације. Финансирање послова и задатака заштите и унапређења животне средине из оквира Републике, града, насеља, општина, се обезбеђује: из буџета, накнада за коришћење природних богатстава, добара у општој употреби и градског грађевинског земљишта. У обавези Републике је заштита: ваздуха (по

програмима на две године, а у обавези града и општина је праћење емисије у насељима у случајевима по програмима који су усаглашени са програмима Републичке владе), заштита вода, земљишта, шума, биљног и животињског света (општина, односно град, одређују ближе услове за држање, чување и сахрањивање домаћих животиња), заштита природних добара (општина и град ставља под заштиту природна добра, која нису од изузетног значаја), заштита од јонизујућих зрачења; заштита од отпадних и опасних материја; као и инспекцијски надзор над применом закона. Република уређује и обезбеђује систем заштите и унапређења животне средине, заштиту и унапређење биљног и животињског света. Република Србија може законом поверити вршење појединих послова одређеној општини и пренети јој средства за те послове. Резолуцијом о политици заштите животне средине су дати циљеви, начела, основна обележја стања, програми, финансијски инструменти, начини оцењивања, планирања, праћења и сарадње са чланицама у области заштите животне средине. Општине обезбеђују извршавање прописа и општих аката општине, образују органе, организације и службе за потребе општине и уређује њихову организацију и рад. Преко својих органа општина: доноси програм развоја, урбанистички план, буџет и завршни рачун, уређује и обезбеђује обављање и развој комуналних делатности, уређује и обезбеђује коришћење градског грађевинског земљишта и пословног простора, стара се о изградњи, одржавању и коришћењу локалних путева и улица и других јавних објеката од општинског значаја, заштити и унапређењу животне средине, стара се о задовољењу одређених потреба грађана у области: културе, образовања, здравствене и социјалне заштите, друштвене бриге о деци, физичке културе, јавног обавештавања, туризма и угоститељства, и у другим областима од непосредног интереса за грађане.

4. ЗАКЉУЧАК

У Европској урбанистичкој повељи се каже да је урбанистичко и регионално планирање у домену деловања тима професионалаца и представља основ за доношење локалних политичких одлука. Резултати деловања тима су планови, програми, стратегије или пројекти који обликују физичку, друштвену, економску и еколошку структуру града и насеља. Потребно је да се базирају на укупној равнотежи између раста и конзервације, или између достизања одрживог развоја и разрешења тренутних конфликта. Важно је на крају истаћи да монопол просторног и урбанистичког планирања и издавања грађевинских дозвола, ставља локалне власти у јединствену позицију која омогућава усмеравање и контролу развоја насеља, избегавајући тако доношење погрешних одлука, али и стварање могућности за формирање ефикаснијих и социјално праведнијих и мање бирократских начела имплементације урбанистичких планова.

Данашњу ситуацију у појединим насељима карактерише угрожен природни пејзаж, који је нападнут неконтролисаним изградњом. Поједина насеља су тако изгубила своју физиономију уређених насеља. Локалне власти су одговорне за политику одрживог развоја насеља, јер су директно укључене у израду, доношење и спровођење урбанистичких планова, код нас. Планови се усвајају у широком стручном и општем поступку разматрања у јавности пре доношења, (рани јавни увид, јавни увид, стручна дискусија, расправа). Урбанистичким плановима, које доноси локална власт, се конкретизује национална, државна политика уређења простора и разрешавају односи државе, локалне самоуправе и појединаца у уређењу простора. Њиме се охрабрује и поспешује учешће, партиципација јавности у доношењу плана. Монопол просторног и урбанистичког планирања и издавања грађевинских дозвола, ставља локалне власти у јединствену позицију која омогућава усмеравање и контролу развоја насеља, избегавајући тако доношење погрешних одлука, али и стварање могућности за формирање ефикаснијих и социјално праведнијих и мање бирократских начела имплементације урбанистичких планова.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Закон о локалној самоуправи ("Сл. гласник РС", бр. 129/2007, 83/2014 - др. закон, 101/2016 - др. закон, 47/2018 и 111/2021 - др. закон)
- Закон о планирању и изградњи (Сл. гласник РС", бр. 72/09, 81/09 – исправка, 64/10 – УС, 24/11, 121/12, 42/13 – УС, 50/13 – УС, 98/13 – УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 – др. закон, 9/20, 52/21, 62/23, 91/25)
- Правилник о садржини, начину и поступку у израде докумената просторног и урбанистичког планирања (Сл. Гласник бр. 32/2019, и 47/2025),
- Закон о грађевинском земљишту ("Сл. гласник РС", бр. 44/95 и 16/97 и "Сл. лист СРЈ", бр. 16/2001 - одлука СУС)
- Законом о јавно-приватном партнерству и концесијама("Службени гласник РС", бр 88/2011,15/2026,104/2016),
- Закон о заштити животне средине("Сл. гласник РС", бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - др. закон, 72/2009 - др. закон, 43/2011 - одлука УС, 14/2016, 76/2018, 95/2018 - др. закон, 95/2018 - др. закон и 94/2024 - др. закон)

